

CIRKULÄR 15:46

Avdelningen för juridik
Anna Marcusson

Kommunstyrelsen
Juridik – kommuner
Va-förvaltning/va-bolag

Ny instansordning för va-mål

Sammanfattning

Den 1 januari 2016 upphör Statens va-nämnd. Mål och ärenden enligt vattentjänstlagen kommer därefter att handläggas av mark- och miljödomstolarna. De ärenden som den 1 januari 2016 handläggs vid Statens va-nämnd kommer att överlämnas till behörig mark- och miljödomstol.

Reformen innebär vissa förändringar när det gäller va-mål. Från och med den 1 januari måste t.ex. den som ger in en ansökan i ett va-mål betala en ansökningsavgift.

Värt att uppmärksamma är även bl.a. att tiden för överklagande av mark- och miljödomstolarnas avgörande i va-mål gäller från den tidpunkt när domen eller beslutet meddelades, inte som tidigare från delgivningsdatum. En annan nyhet är att prövningstillstånd kommer att krävas vid överklagande till Mark- och miljööverdomstolen.

Innebörden av förändringarna beskrivs närmare i detta cirkulär. De huvudsakliga förarbetena till ändringarna finns i prop. 2015/16:11 som nås via följande länk.
<http://www.regeringen.se/contentassets/d9ab15fd92fc49c590b6556b9bc63722/151601100webb.pdf>

En ny instansordning för va-målen

Den 1 januari 2016 upphör Statens va-nämnd, som sedan 1970 varit den myndighet som har prövat mål enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) och tidigare va-lag. Sådana mål kommer i fortsättningen att handläggas av de fem mark och miljödomstolarna. De är belägna vid tingsrätterna i Nacka, Vänersborg, Växjö, Umeå och Östersund. Ett va-mål ska prövas inom det område där den allmänna anläggningen är belägen eller är avsedd att vara belägen.

Vilka län och kommuner som hör till vilken Mark- och miljödomstol (MMD) framgår av förordningen (2010:984) om mark- och miljödomstolarnas domsområden och anges på domstolsverkets hemsida <http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Domstolarna/Tingsratt/Mark--och-miljodomstol/>

Mål som inletts vid Kronofogdemyndigheten (i form av ansökan om betalningsföreläggande) och som bestrids av motparten, kommer i fortsättningen – om sökanden så begär – att överlämnas till behörig mark- och miljödomstol för vidare handläggning.

Handläggning och handlägningsregler

Alla de ärende- och måltyper som hittills har handlagts av Statens va-nämnd kommer från och med den 1 januari 2016 istället att handläggas av mark- och miljödomstolarna. För att fylla behovet av va-kompetens inom mark- och miljödomstolarna har reglerna om domstolens sammanställning och kunskapskravet för domstolens särskilda ledamöter utvidgats till att även avse erfarenhet av vatten- och avloppsfrågor.

Ärenden där en kommun har överklagat ett föreläggande från länsstyrelsen att tillhandahålla allmänna vattentjänster, kommer att handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Lagen om domstolsärenden ska även tillämpas i ärenden om ansökan om utdömande av vite.

Vid andra typer av mål enligt LAV kommer rättegångsbalkens regler om tvistemål att gälla för handläggningen. Det innebär bl.a. att ett mål regelmässigt kommer att inledas genom ansökan om stämning.

De regler som redan gäller för mark- och miljödomstolarna möjliggör i huvudsak motsvarande handläggning som har förekommit vid Va-nämnden. Detta gäller bl.a. förhandling, besiktning på platsen, anlåtande av sakkunnig och syn. En möjlighet att meddela interimistiska beslut i vattenavstängningsmål införs i LAV (53 b §). En bestämmelse om säkerhetsåtgärder, t.ex. kvarstad, som finns i rättegångsbalken undantas uttryckligen från tillämpning på de va-rättsliga målen.

Processledning och utredningsansvar

Inslaget av materiell processledning hos Statens va-nämnd har varit betydande. Det har t.ex. förekommit att nämnden har utfärdat utredningsföreägganden mot kommuner. Rättegångsbalken innehåller flera stadganden om rättens verksamhet som betecknas som s.k. materiell processledning. Syftet med den materiella processledningen är få effektiva processer med materiellt riktigt resultat och den kan i vissa fall ersätta den hjälp som ett juridiskt biträde annars skulle kunna ge. Processledningen från en domstol får däremot inte övergå i materiell vägledning och den måste därför skötas med omdöme så att rättens opartiskhet inte kan ifrågasättas.

Regeringen konstaterar i förarbetena (prop. s. 42) att rättsförhållandet mellan parterna i ett va-mål huvudsakligen är offentlighetsrättsligt reglerat och att va-målen har fler likheter med förvaltningsrättsliga mål än med tvistemål. Dessutom, konstaterar regeringen, har kommunen och va-huvudmannen en monopolställning på området och befinner sig i en överlägsen ställning mot den enskilde abonnenten. Mot den bakgrunden införs en särskild bestämmelse om rättens utredningsansvar i LAV (53 a §). Remissinstansernas kritiserade att detta inslag saknades i tidigare förslag. Någon ändring i sak jämfört med va-nämnden utredningsansvar är inte avsedd. Bestämmelsen innebär dock inte att rätten utan yrkande av en part ska kunna inhämta bevisning i dispositiva tvistemål, dvs. i de mål där förlikning om saken är tillåten.

Regeringen konstaterar (prop. s 41) att va-målen kan vara av både indispositiv och dispositiv karaktär vilket innebär vissa skillnader för rätten när det gäller uppgifter som inte åberopats. Rätten måste i varje enskilt fall ta ställning om den aktuella tvistefrågan är sådan att förlikning om saken är tillåten.

Rättegångskostnader

Särskilda bestämmelser om rättegångskostnader införs i LAV. Reglerna liknar i huvudsak det som gällde tidigare.

Mål om inlösen

I mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 och 44 §§ LAV ska huvudmannen som utgångspunkt svara för kostnaderna på båda sidor. Detta överensstämmer med tidigare ordning. Grunden för denna reglering är att förfarandet har expropriationsrättslig karaktär. I mål om inlösen eller ersättning ska huvudmannen i högre instans i huvudsak stå för sina egna kostnader och för kostnad som uppkommit för motparten på grund av huvudmannens överklagande. Även detta motsvarar vad som gällt tidigare (56 a §).

I vissa fall där kostnadsökningar beror på en parts egen processföring, ska den parten kunna åläggas att helt eller delvis svara för kostnaderna (56 d §).

I de fall huvudmannen inte ska svara för kostnaderna ska reglerna i 18 kap. rättegångsbalken gälla.

Andra mål enligt rättegångsbalken

I andra mål ska parterna som huvudregel stå för sina egna kostnader, oavsett utgången i målet. Detta kommer att gälla även i högre rätt, vilket är en nyhet jämfört med de tidigare reglerna. I sådana mål som handläggs enligt reglerna om tvistemål i rättegångsbalken finns dock vissa undantag från huvudregeln.

En nyhet är att bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken ska tillämpas på ansökningsavgift i sådana mål samt i mål om utdömmande om vite, vilket innebär att förlorende part får ersätta ansökningsavgiften även om parterna i övrigt ska stå sina kostnader (56 a §). I likhet med vad som tidigare gällt vid Statens va-nämnd ska en part vidare kunna få ersättning för sina rättegångskostnader, antingen om det finns särskilda skäl (56 b §), eller om motpartens eget agerande föranleder det (56 d §).

Mål om utdömmande av vite

Mål om utdömmande av vite kommer att handläggas vid mark- och miljödomstolarna enligt lagen om domstolsärenden. Även här kommer en särreglering i LAV att gälla ifråga om rättegångskostnaderna. Huvudregeln är här också att vardera parten ska svara för sina rättegångskostnader. Om sökanden vinner ett sådant mål, finns dock en rätt att ersättning för kostnaden för ansökningsavgiften (56 c §). I sammanhanget kan noteras att myndigheter inte betalar ansökningsavgift i mål om utdömmande av vite. Men om en enskild part i något fall skulle ansöka om utdömmande av vite i ett va-mål

kommer denne att behöva betala en ansökningsavgift. Regeringen uttalar i propositionen att det vore orimligt om denna kostnad inte skulle ersättas av motparten om talan får bifall. Ansökningsavgiften kommer därför att behandlas som en rättegångskostnad även i dessa mål.

Övrigt

Lagen om allmänna vattentjänster kompletteras med en ny bestämmelse om att ombud, biträde och ställföreträdare i vissa fall kan åläggas att tillsammans med parten betala rättegångskostnader. Det skulle t.ex. kunna komma ifråga om onödiga kostnader vållats genom ombudets processföring (56 e §).

Ansökningsavgifter

För handläggningen vid mark- och miljödomstolarna i första instans betalas ansökningsavgifter enligt förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna. Detta kommer att gälla även när va-mål handläggs vid dessa domstolar.

Avgifterna är baserade på tvistebeloppets storlek vilket innebär att ansökningsavgiften för närvarande är 900 kr för tvister understigande ett halvt basbelopp (22 150 kr för 2016). Om tvistebeloppet överstiger ett halvt basbelopp är ansökningsavgiften för närvarande 2 800 kr.

Kravärenden som inleds vid Kronofogdemyndigheten ska i och med den nya instansordningen överlämnas till behörig mark- och miljödomstol. De tilläggsavgifter som sedan juni 2014 tas ut av domstolen vid ett sådant överlämnande gäller även för va-mål.

Den sökande som vinner målet kan få ersättning för ansökningsavgift och tilläggsavgift.

Överklagande

Domar och beslut hos mark- och miljödomstolen i mål och ärenden enligt LAV, kommer liksom i övrigt att kunna överklagas till Mark- och miljööverdomstolen (MÖD), som finns inom Svea hovrätt. En nyhet för va-målen är dock att prövningstillstånd i fortsättningen kommer att krävas vid överklagande till Mark- och miljööverdomstolen. Prövningstillstånd meddelas endast när vissa skäl föreligger. Mark- och miljööverdomstolen kan ge prövningstillstånd om det:

1. kan finnas anledning att ändra mark- och miljödomstolens avgörande;
2. behövs för att Mark- och miljööverdomstolen bättre ska kunna bedöma om mark- och miljödomstolen dömt rätt;
3. är viktigt att Mark- och miljööverdomstolen prövar målet för att mark- och miljödomstolarna ska få vägledning inför framtida bedömningar av liknande frågor;
4. annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

För avgöranden från mark- och miljödomstolarna gäller en överklagandetid om tre veckor från det att domen eller beslutet *meddelades* (50 kap. 1 § lagen om mark- och miljödomstolar och 52 kap. 1 § rättegångsbalken och 38 § lagen om domstolsärenden). Statens va-nämnd var en förvaltningsmyndighet och klagofristen beräknades därför enligt förvaltningslagens regler från den tidpunkt när beslutet *delgetts* parterna. Detta gäller alltså inte längre. Det är viktigt att uppmärksamma denna förändring.

Tidigare tillämpades en generös inställning till ny bevisning i högre rätt. I och med att målen nu prövas av domstolar i första instans kommer denna generösa inställning inte kunna fortsätta.

Avgöranden av Mark och miljööverdomstolen i första instans får, liksom tidigare, överklagas till Högsta domstolen. För mål som prövas av Mark- och miljödomstol efter överklagande är möjligheten att överklaga till Högsta domstolen begränsad men kan tillåtas genom en s.k. ventil (5 kap. 5 § lagen om mark- och miljödomstolar). Denna ventil kommer att vara tillämplig på mål om förelägganden att tillgodose behovet av vattentjänster.

Sveriges Kommuner och Landsting
Avdelningen för juridik

Germund Persson

Anna Marcusson